

Ο θεσμός της ιεροσύνης στην *Παλαιά Διαθήκη**

Καθηγητής Μιλτιάδης Κωνσταντίνου
Τμήμα Θεολογίας Α.Π.Θ.

Στο πρώτο κεφάλαιο της κλασικής μελέτης του με τίτλο *Άρχαι και Χαρακτήρ τῆς Χριστιανικῆς Λατρείας* ο καθηγητής Παναγιώτης Τρεμπέλας δικαιολογεί ως εξής την εκτεταμένη αναφορά του στην ιουδαϊκή λατρεία: «Ἐπόμενον δὲ ἦτο, ἐφ’ ὅσον ἄλλως τε μεμαρτυρημένως συμμετεῖχον οἱ τε ἀπόστολοι καὶ οἱ ἐν Ἱεροσολύμοις χριστιανοὶ τῆς ἐν τῷ Ναῶ λατρείας, ἢ λατρεία τοῦ Ἰσραὴλ ἢ ἀποβῆ κύριος παράγων ἐπιδράσεως ἐπὶ τῆς νέας λατρείας καὶ νὰ καταστῇ μήτρα, ἐντὸς τῆς ὁποίας αὕτη ἐκυοφορήθη καὶ προσέλαβε τὰς πρώτας αὐτῆς

* Εισήγηση στο Ζ’ Πανελλήνιο Λειτουργικό Συμπόσιο Στελεχῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων:

Το μυστήριον τῆς Ἱεροσύνης

Νέο Προκόπιο Ευβοίας: Ι. Προσκύνημα Αγ. Ἰωάννου του Ρώσου: Δε. 19 - Πε. 22.9.2005

Εικόνα τίτλου:

Ο Ααρὼν· σύμφωνα με τις μεταγενέστερες βιβλικές παραδόσεις (περσική περίοδος) το νόμιμο ιερατεῖο τῆς Ἱερουσαλήμ προερχόταν μόνον ἀπὸ τους απογόνους τοῦ Ααρὼν.

διαμορφώσεις»¹. Όμως, τόσο στις 70 σελίδες που καλύπτει το συγκεκριμένο κεφάλαιο όσο και στις 242 του συνολικού έργου δεν αφιερώνει ούτε μία παράγραφο, ούτε μια -έστω σύντομη- αναφορά, στο ζήτημα του ιουδαϊκού ιερατείου. Παρά την έκπληξη που προφανώς δοκιμάζει κανείς από τη διαπίστωση αυτήν, οφείλει να δώσει δίκαιο στον καθηγητή για την “παράλειψη” του, καθώς μια απλή ανάγνωση της *Προς Εβραίους Επιστολής της Καινής Διαθήκης* αρκεί για να καταλήξει κανείς στο συμπέρασμα ότι η χριστιανική ιεροσύνη δεν είναι συνέχεια της ιουδαϊκής.

Αυτή η θέση είναι και η μόνη την οποία μπορεί να υποστηρίξει κανείς με σχετική βεβαιότητα, επιχειρώντας την αναπαράσταση της ιστορικής πορείας του θεσμού της ιεροσύνης στον βιβλικό Ισραήλ. Από τότε που η σύγχρονη φιλολογική ανάλυση της *Παλαιάς Διαθήκης* απέδειξε ότι τα βιβλικά κείμενα δεν αντικατοπτρίζουν πάντοτε τις ιστορικές, κοινωνικές ή πολιτικές συνθήκες της εποχής στην οποία αναφέρονται, καθώς η τελική σύνθεσή τους ανάγεται συχνά σε πολύ μεταγενέστερες των περιγραφόμενων γεγονότων εποχές και το ενδιαφέρον των συγγραφέων τους δεν επικεντρώνεται στην ακριβή ιστορική καταγραφή, η έρευνα δεν κατόρθωσε μέχρι σήμερα να προτείνει μια ολοκληρωμένη και ευρύτερα αποδεκτή θεωρία για τα πρώιμα στάδια της ισραηλιτικής ιεροσύνης, εφόσον η σύνθεση της ενότητας ‘Εξοδος κε’ - Αριθμοί ι’ που αναφέρεται στην οργάνωση της λατρείας στην έρημο ανάγεται στη μεταιχμαλωσιακή περίοδο, οπότε δεν μπορεί να θεωρηθεί ως ιστορική μαρτυρία για την εγκατάσταση ενός οργανωμένου ιερατείου στον Ισραήλ από τον Μωυσή.

Ανάλογη αβεβαιότητα επικρατεί και για τις πριν από την περίοδο της βασιλείας παραδόσεις, καθώς οι αναφορές σε Ισραηλίτες ιερείς² είναι πολύ σπάνιες και οι σχετικές πληροφορίες αποσπασματικές. Από τις πιο σαφείς αναφορές σε ιερατείο είναι εκείνες που σχετίζονται με τον Ηλί και τους διαδόχους του αρχικά στο ιερό της Σηλώ και αργότερα της Νομβά και της Ιερουσαλήμ. Ο Ηλί ως “ο ιερέας” είναι προστάτης του ιερού και της κιβωτού της διαθήκης. Στο πλευρό του βρίσκονται ως βοηθοί νεαροί ιερείς, στους οποίους

¹ Παναγιώτη Ν. Τρεμπέλα: *Αρχαί και Χαρακτήρ της Χριστιανικής Λατρείας - Συμβολαί εις τήν ιστορίαν της χριστιανικής λατρείας - Αδελφότης Θεολόγων “Ο Σωτήρ” / Αθήναι 1962 - σελ. 1.*

² Στην Παλαιά Διαθήκη αναφέρονται και ιερείς άλλων λαών. Ο Αβραάμ προσέφερε στον Ιεβουσίτη ιερέα-βασιλιά τα δέκατα (Γένεσις ιδ’ 20), και ο δαβιδικός οίκος κληρονόμησε την ιεροσύνη του (Ψαλμοί ρι’ 4). Ο Ιωσήφ έγινε γαμβρός του ιερέα του θεού Ρα στην Ηλιούπολη (Γένεσις μα’ 45) και έλαβε μέριμνα για τα δικαιώματά γης του αιγυπτιακού ιερατείου (Γένεσις μζ’ 22). Ο Μωυσής νυμφεύτηκε μια κόρη του αρχιερέα των Μαδιανιτών (Εξοδος β’ 21) και οργάνωσε σύμφωνα με τη συμβουλή του την απονομή της δικαιοσύνης μεταξύ των ισραηλιτικών φυλών (Εξοδος ιη’ 19-24). Κατά τα άλλα ειδικολάτρες ιερείς αναφέρονται μόνο με κριτική διάθεση, όπως οι ιερείς του Δαγών (Α’ Βασιλειών ε’ 5. ζ’ 2), του Χαμώς (Ιερεμίας λα’ 7), του Βάαλ (Δ’ Βασιλειών ια’ 18), του Βηλ (Βηλ και Δράκων 28) της Ναναίας (Β’ Μακκαβαίων α’ 13), του Ολυμπίου Διός (Β’ Μακκαβαίων ζ’ 2), του Διονύσου (Β’ Μακκαβαίων ζ’ 7), κ.ά.

ανήκουν οι γιοι του αλλά και Ισραηλίτες άλλης καταγωγής, όπως ο Σαμουήλ (Α' Βασιλειών α' - δ'). Το πόσο σημαντικός ήταν ο ρόλος του ιερατείου της Σηλώ δηλώνεται σε ένα προφητικό κείμενο, σύμφωνα με το οποίο ο ίδιος ο Θεός είχε εκλέξει στην Αίγυπτο κάποιον προπάτορα του Ηλί και είχε υποσχεθεί σε αυτόν και στους απογόνους του αιώνια ιεροσύνη (Α' Βασιλειών β' 27, 30)³. Στα καθήκοντα του ιερατείου της Σηλώ περιλαμβάνονταν οι προσφορές στο θυσιαστήριο, το θυμίαμα και η ένδυση του εφώδ, του αμφίου που επέτρεπε στους ιερείς να συμβουλευούνται τον Θεό. Για τις υπηρεσίες τους οι ιερείς αυτοί λάμβαναν ένα μέρος από τις αιματηρές θυσίες, είχαν δηλαδή το δικαίωμα να τρέφονται από τις αφιερωμένες στον Θεό τροφές (Α' Βασιλειών β' 28· πρβλ. κα' 5-7). Όπως προκύπτει από τις ιστορίες του Σαούλ και του Δαβίδ, μετά την παρακμή της Σηλώ, το κύριο καθήκον των ιερέων περιορίστηκε στη διάγνωση του θελήματος του Θεού με το εφώδ (Α' Βασιλειών ιδ' 3, 18-19. κγ' 9-12. λ' 7-8). Σύμφωνα με το Α' Βασιλειών κα' εξ., ο Σαούλ εξόντωσε όλο το ιερατείο της Νομβά, επειδή έδειξαν εύνοια και βοήθησαν τον Δαβίδ. Μόνον ο Αβιάθαρ κατόρθωσε να γλυτώσει.

Η σχετική με την παραμονή της κιβωτού της διαθήκης στα Γάλγλα παράδοση είναι ασαφής και δεν περιέχει ονόματα, οπότε δεν μπορεί να αποτελέσει ασφαλή πηγή για την εξαγωγή συμπερασμάτων⁴, ιδιαίτερο όμως ενδιαφέρον παρουσιάζει ένας θρύλος για την ίδρυση του φυλετικού ιερού της Δαν, που διασώζεται στο Κριταί ιζ' - ιη'. Σύμφωνα με το κείμενο, κάποιος Εφραιμίτης ίδρυσε ένα ιερό, κατασκεύασε ένα εφώδ και είδωλα και όρισε έναν από τους γιους του να ασκεί καθήκοντα ιερέα. Αργότερα, μόλις δόθηκε ευκαιρία, τοποθέτησε στη θέση αυτήν έναν περαστικό Λευίτη⁵. Ο ιερέας έφερε τον τιμητικό τίτλο «πατέρας», ίσως γιατί ανέλαβε στην οικογένεια καθήκοντα που ανήκαν προηγουμένως στον αρχηγό της. Οι Δανίτες, που περνούσαν από την ορεινή περιοχή του Εφραΐμ αναζητώντας τόπο εγκατάστασης, έκλεψαν τα είδωλα και το εφώδ και πήραν μαζί

³ Το σχετικό κείμενο αποδίδεται κατά λέξη από τους Ο' ως εξής: «ὁ οἶκος σου καὶ ὁ οἶκος τοῦ πατρός σου διελύσεται ἐνώπιόν μου ἕως αἰῶνος». Η εβραϊκή λέξη "IheKo" (κοέν), που απαντά 740 φορές στην Παλαιά Διαθήκη και στα ελληνικά αποδίδεται ως "ιερέας", ετυμολογείται συνήθως (Ges-B κ.ά.) από τη σημιτική ρίζα "Iwk" (κουν), η αρχική σημασία της οποίας είναι "στέκομαι, τοποθετούμαι". Έτσι, ο όρος αυτός, όπως και οι αντίστοιχοι των άλλων σημιτικών γλωσσών (αραμαϊκά: kahen, ουγαριτικά: *kahinu, αραβικά: kahin) θα μπορούσε να δηλώνει "αυτόν που στέκεται (μπροστά στον Θεό)" ή, αν η ρίζα κατανοηθεί με μεταβατική σημασία, "αυτόν που τοποθετεί (θυσία, προσφορά, κ.τ.ό. μπροστά στον Θεό)". Για τη δήλωση των ειδωλολατρών ιερέων η Εβραϊκή Βίβλος χρησιμοποιεί και τον όρο "rm,Ko" (κομέρ) που, όπως και ο αντίστοιχος "kumru" των άλλων σημιτικών γλωσσών (ασσυριακά, αραμαϊκά, συριακά), προέρχεται (Driver, Lex. 485) από το ασσυριακό ρήμα "kamaru" (= χαμηλώνω) και δηλώνει "αυτόν που προσκυνάει" (Β' Βασιλειών κγ' 5. Ωσηέ ι' 5. Σοφονίας α' 4· οι Ο' αφήνουν τη λέξη αμετάφραστη: χωμαρίμ). Οι αντίστοιχοι όροι στα ελληνικά και στα λατινικά είναι "ιερεύς" και "sacerdos" και δηλώνουν "αυτόν που ασχολείται με τα ιερά".

⁴ Η μαρτυρία του Ιησούς γ' 3 ότι το ιερατείο των Γαλιλαίων ήταν λειτιικής καταγωγής αναγνωρίζεται από τη σύγχρονη έρευνα ως μεταγενέστερη δευτερονομιστική προσθήκη.

⁵ Η ανάληψη ιερατικών καθηκόντων περιγράφεται στη Βίβλο με την έκφραση που μαρτυρείται και στα κείμενα του Μάρι «πληρωῶ τινός τήν χεῖρα».

τους και τον ιερέα, ο οποίος πλέον ανέλαβε καθήκοντα ιερέα της φυλής⁶. Αυτό που προκύπτει από την αφήγηση είναι ότι κατά τη συγκεκριμένη περίοδο η λειυτική καταγωγή για την ανάδειξη κάποιου σε ιερέα ήταν επιθυμητή αλλά όχι απαραίτητη προϋπόθεση.

Τέλος, στο Κριταί κ' 27-28 αναφέρεται ότι στη Βαιθήλ υπηρετούσε στην κιβωτό της διαθήκης, χωρίς όμως να χαρακτηρίζεται ως “ιερέας”, ο Φινεές, γιος του Ελεάζαρ και εγγονός του Ααρών, ο οποίος ρώτησε για λογαριασμό των συνασπισμένων Ισραηλιτών τον Θεό σχετικά με την έκβαση της εκστρατείας τους κατά των Βενιαμινιτών. Γενικά, ο όρος “ιερέας” δεν απαντά σε αφηγήσεις που μπορούν να χρονολογηθούν από την προμοναρχική περίοδο⁷ και το ερώτημα που προκύπτει είναι αν οι δραστηριοποιούμενοι γύρω από την κιβωτό της διαθήκης Λευίτες με προσφορές θυσιών, διδασκαλία των θείων εντολών και επερώτηση του Θεού με τους κλήρους ουρίμ και θουμίμ (πρβλ. Δευτερονόμιον λγ' 8-11) θεωρούνταν ιερείς. Στα αρχαιότερα κείμενα κανείς Λευίτης δεν χαρακτηρίζεται ως ιερέας ούτε το αντίθετο. Στο Έξοδος λβ' 25-35, μάλιστα, ο ρόλος των Λευιτών εμφανίζεται εντελώς αντίθετος από εκείνον του Ααρών. Αμφίβολο παραμένει επίσης σε ποια έκταση προσλαμβάνονταν Χανααναίοι ιερείς.

Το βέβαιο είναι ότι μέχρι την εποχή του Σαούλ η ένταξη σε κάποιο ιερατικό γένος ή η ιδιότητα του Λευίτη δεν αποτελούσε απαραίτητη προϋπόθεση για την εκτέλεση κάποιων λατρευτικών πράξεων. Θυσίες μπορούσε κάθε οικογενειάρχης να προσφέρει (βλ. αφηγήσεις για τους Πατριάρχες, Κριταί ιγ' 19), ο κριτής Γεδεών εισάγει στην πόλη του ένα τελετουργικό τυπικό που σχετιζόταν με κάποιο εφώδ (Κριταί η' 27), ενώ σύμφωνα με το Α' Σαμουήλ ζ' 1, όταν οι κάτοικοι της Καριαθιαρίμ ανέλαβαν να φιλοξενήσουν στην πόλη τους την κιβωτό «καθιέρωσαν» κάποιον συμπατριώτη τους για να τη «φυλάει». Έργο, λοιπόν, των ιερέων κατά τη συγκεκριμένη περίοδο ήταν λιγότερο η προσφορά θυσιών και περισσότερο η διδασκαλία των νομικών διατάξεων, ιδιαίτερα σε σχέση με τα καθάρια και ακάθαρτα, η εξαγγελία χρησμών (μέσω του εφώδ με τα ουρίμ και τα θουμίμ), η απαγγελία τελετουργικών ευλογιών και ακόμη η υπηρεσία στην κιβωτό της διαθήκης, που χαρακτηριζόταν ως “φύλαξη”.

Μόλις κατά την περίοδο της βασιλείας διαμορφώνεται, τουλάχιστον στον νότο, ένα κλειστό ιερατείο που προϋπέθετε την ένταξη σε κάποιο ιερατικό γένος. Όπως ήταν αναμενόμενο, μεγαλύτερη δύναμη απέκτησε το ιερατείο της

⁶ Σύμφωνα με την προσθήκη του ιη' 30 (η οποία μεταγενεστέρως υπέστη διόρθωση· βλ. κριτικό υπόμνημα της BHS), ο ιερέας ονομαζόταν Ιωνάθαν και ήταν γιος του Γηρσών του γιου του Μωυσή.

⁷ Το Έξοδος ιδ' 22,24 είναι μεταγενέστερη προσθήκη και το Ιησούς η' 33 προέρχεται από τη δευτερονομιστική παράδοση.

Ιερουσαλήμ, το οποίο μετά την εξορία του καταγόμενου από το γένος του Ηλί Αβιάθαρ (Γ' Βασιλειών β' 35), απαρτιζόταν αποκλειστικά από προερχόμενους από τη γενιά του Σαδώκ. Ο Σαδώκ εμφανίζεται εντελώς ξαφνικά στο προσκήνιο της ιστορίας μετά την κατάληψη της Ιερουσαλήμ από τον Δαβίδ και, μάλιστα, χωρίς να γίνεται οποιαδήποτε αναφορά στο γενεαλογικό του δένδρο (Β' Βασιλειών η' 17), διαπίστωση που έδωσε αφορμή για τη διατύπωση της υπόθεσης ότι ήταν Χανααναίος που ασπάστηκε την ισραηλιτική πίστη. Επικεφαλής του κρατικού ιερατείου της Ιερουσαλήμ ήταν «ο ιερέας», που αργότερα ονομάζεται «ο ιερέας ο μεγάλος», «ο ιερέας ο πρώτος», «χριστός ιερέας» και, τέλος, «αρχιερέας». Στα προνόμια του ιερατείου προστέθηκε και η προσφορά θυσιών. Παρ' όλα αυτά, στο νότιο βασίλειο, τον Ιούδα, ο ρόλος του βασιλιά σε θέματα λατρείας εμφανίζεται ουσιαστικότερος από εκείνον του σαδωχικού ιερατείου (Β' Βασιλειών ς' 2, 4. κβ'. Γ' Βασιλειών η'. Δ' Βασιλειών ις' 10-18. Ψαλμοί ρθ' 4. ρλα'), ενώ ακόμη και οι γιοι του βασιλιά λειτουργούσαν ως ιερείς (Β' Βασιλειών η' 18). Διαφορετικές φαίνεται να ήταν οι συνθήκες στο βόρειο βασίλειο, τον Ισραήλ, όπου παρά τις πρωτοβουλίες που αναλαμβάνει ο Ιεροβοάμ Α' με την ίδρυση των ιερών της Δαν και της Βαιθήλ (Γ' Βασιλειών ιβ' 28εξ) δεν διαπιστώνεται αναγνώριση κάποιας μορφής βασιλικής ιεροσύνης. Τα καθήκοντα των ιερέων στα βορειοισραηλιτικά κρατικά ιερά της Βαιθήλ και της Δαν δεν περιγράφονται στα κείμενα. Οι υπόλοιποι ιερείς που ασχούν τα καθήκοντά τους σε διάφορες πόλεις και χωριά της χώρας ονομάζονται γενικά λευίτες. Ζούσαν σαν άποροι, χωρίς ιδιοκτησία γης, μεταξύ των συμπατριωτών τους και εξασφάλιζαν τα απαραίτητα για τη ζωή τους από το μερίδιο που τους αναλογούσε από τις θυσίες.

Κατά τη διάρκεια της θρησκευτικής μεταρρύθμισης του Ιωσία το ιερατείο της Ιερουσαλήμ κατόρθωσε να διατηρήσει τα προνόμιά του, υποβαθμίζοντας έτσι, παρά τις επιταγές των δευτερονομιστικών κύκλων για ισότητα όλων των λευιτών ιερέων, τον ρόλο των λευιτών της επαρχίας. Μόνον η αποτυχία της μεταρρύθμισης αυτής και η πτώση λίγο αργότερα του βασιλείου απέτρεψε την πλήρη εξαθλίωση της μεγάλης μάζας των ιερέων της επαρχίας.

Η οριστική κατάληψη της Ιερουσαλήμ το 586 π.Χ. από τους Βαβυλωνίους και η καταστροφή του ναού όχι μόνο δεν σήμανε το τέλος του ιουδαϊκού ιερατείου αλλά η περίοδος της αιχμαλωσίας που ακολούθησε αποτέλεσε τη μήτρα για την αναγέννησή του. Το ενδιαφέρον των ιερέων για τη διατήρηση των αρχαίων θρησκευτικών παραδόσεων του λαού, όπως αυτό αποτυπώνεται στον λεγόμενο “Νόμο της Αγιότητας” της *Πεντατεύχου* (Λευιτικόν ις' - κς') και στα οράματα

του ιερέα προφήτη Ιεζεκιήλ (κεφ. μ' - μθ') που καταγράφονται την περίοδο αυτή, θα αποτελέσουν τη βάση πάνω στην οποία θα αναδιοργανωθεί η λατρεία κατά τη μεταιχμαλωσιακή περίοδο. Ταυτόχρονα οι ιερείς, ως φορείς των πλέον αισιόδοξων παραδόσεων περί θείας εκλογής του Ισραήλ, κάτι που στο παρελθόν θα τους οδηγήσει σε αντιπαράθεση με ορισμένους προφύτες (Αμώς ζ' 10-17. Ησαΐας κη' 7-13. Ιερεμίας κς' 7-19), θα ενδιαφερθούν για τη διάσωση των γενεαλογικών καταλόγων του λαού, συμβάλλοντας έτσι αποφασιστικά στη διατήρηση της αυτοσυνειδησίας του. Σύμφωνα με τον λεγόμενο "Ιερατικό Κώδικα" της *Πεντατεύχου* όλοι οι ιερείς κατάγονται από τον Ααρών (Αριθμοί ιζ') και έχουν ως κύριο καθήκον την προσφορά θυσιών που στο σύνολό τους σχεδόν αποσκοπούν στην εξιλέωση του λαού (Λευιτικόν α' εξ). Καθορίζεται επίσης με ακρίβεια ο τρόπος ζωής τους και τα έσοδά τους (Λευιτικόν ι' 6-20. Αριθμοί ιη'. λς'. πρβλ. Ιεζεκιήλ μδ' 17-31. μη' 8-29). Οι Λευίτες θεωρούνται πλέον κατώτερος κλήρος, αναλαμβάνοντας καθήκοντα βοηθών των ιερέων (Αριθμοί α' 47-53. γ' 5-13. δ' 1-49. η' 5-26. ιη' 20-32. πρβλ. Ιεζεκιήλ μδ' 4-16). Με τον υπερτονισμό, μάλιστα, του ρόλου του Ααρών προετοιμάζεται το έδαφος για την ανάληψη και βασιλικού ρόλου από την πλευρά του αρχιερέα, κάτι που θα συμβεί κατά την μακκαβαϊκή περίοδο. Έτσι, το όραμα των δευτερονομιστικών κύκλων για γενική ιεροσύνη του ισραηλιτικού λαού (Έξοδος ιθ' 6) σβήνει οριστικά, καθώς το ααρωνικό ιερατείο καθίσταται πλέον ο αποκλειστικός διαμεσολαβητής μεταξύ λαού και Θεού.

Με την οικοδόμηση του δεύτερου ναού της Ιερουσαλήμ το σαδδωκικό ιερατείο κατόρθωσε κατά την εποχή του Έσδρα να κατακτήσει ηγετική θέση. Το λεγόμενο "Έργο του Χρονικογράφου" (περιλαμβάνει τα βιβλία Β' Έσδρας - Νεεμίας και Α' - Β' Παραλειπομένων) θεωρεί πλέον παγιωμένη μια ιεραρχία με επικεφαλής τον αρχιερέα, πλαισιωμένο από ιερείς, λευίτες (στους οποίους περιλαμβάνονται και ψάλτες και θυρωροί) και υπηρέτες του ναού, κύριο έργο της οποίας είναι η προσφορά λατρείας στον Θεό. Κατά τη μακκαβαϊκή περίοδο, τέλος, ένα σημαντικό τμήμα του ααρωνικού ιερατείου απομακρύνθηκε από την Ιερουσαλήμ (κάποιοι κατέφυγαν στην Λεοντόπολη της Αιγύπτου, άλλοι διαμόρφωσαν ιδιαίτερες κοινότητες, όπως του Κουμράν), ενώ οι Σαδδουκαίοι, οι οποίοι μαζί με τους Ασμοναίους συγχροτούσαν πλέον το "νόμιμο" ιουδαϊκό ιερατείο, θεωρούνταν από τους ευσεβείς κύκλους αποστάτες.

Ήδη κατά την εποχή της δράσης του Ιησού Χριστού το ιουδαϊκό ιερατείο είχε ολοκληρώσει τον ιστορικό του κύκλο και λίγο αργότερα, με την καταστροφή του ναού της Ιερουσαλήμ από τους Ρωμαίους, ακριβώς την περίοδο της μεγάλης

διάδοσης του χριστιανισμού, παύει πλέον να παίζει οποιονδήποτε ρόλο, και το κέντρο της θρησκευτικής ζωής μετατοπίζεται από τη λατρεία στην ερμηνεία και προσπάθεια εφαρμογής των εντολών που περιέχονται στις θείες *Γραφές*. Ο ίδιος ο Ιησούς αρχίζει και τελειώνει τη δημόσια δράση του με την ανάλυση περικοπών από τις *Γραφές*. Σύμφωνα με τη “διήγησιν” του ευαγγελιστή Λουκά, όταν ο Ιησούς εμφανίστηκε για πρώτη φορά δημόσια στη συναγωγή του χωριού του, της Ναζαρέτ, του ζητήθηκε να διαβάσει κάτι από το βιβλίο του προφήτη *Ησαΐα*. Αυτός αναζήτησε και διάβασε την εξής περικοπή: «Το Πνεύμα του Κυρίου με κατέχει, γιατί ο Κύριος με έχρισε και μ’ έστειλε ν’ αναγγείλω το χαρμόσυνο μήνυμα στους φτωχούς, να θεραπεύσω τους συντριμμένους ψυχικά. Στους αιχμαλώτους να κηρύξω απελευθέρωση και στους τυφλούς ότι θα βρουν το φως τους, να φέρω λυτριά στους τσακισμένους, να αναγγείλω του καιρού τον ερχομό που ο Κύριος θα φέρει τη σωτηρία στο λαό του». Όταν τελείωσε την ανάγνωση, άρχισε το κήρυγμά του με τη δήλωση: «Σήμερα βρίσκει την εκπλήρωσή της η προφητεία που μόλις ακούσατε» (Λουκ. δ' 16-21). Ο ίδιος ευαγγελιστής αναφέρει ότι όταν αργότερα κάποιος ρώτησε τον Ιησού για το πώς θα κερδίσει την αιώνια ζωή, εκείνος παρέπεμψε τον συνομιλητή του σε δύο χωρία από τα βιβλία *Δευτερονόμιον* (ς' 5) και *Λευιτικόν* (ιθ' 18) αντίστοιχα: «Να αγαπάς τον Κύριο τον Θεό σου μ’ όλη την καρδιά σου και μ’ όλη την ψυχή σου, μ’ όλη τη δύναμή σου και μ’ όλο το νου σου· και τον πλησίον σου όπως τον εαυτό σου» (Λουκ. ι' 25-27). Και στο τέλος του *Κατά Λουκάν Ευαγγελίου* περιγράφεται μια συνάντηση του αναστημένου Ιησού με δύο μαθητές του κατά την οποία αυτός «αρχίζοντας από τα βιβλία του Μωυσή και όλων των προφητών, τους εξήγησε όσα αναφέρονταν στις *Γραφές* για τον εαυτό του» (Λουκ. κδ' 13-27). Έτσι, θα μπορούσε να υποστηριχτεί ότι ο χριστιανισμός προέκυψε από την επανερμηνεία ενός βιβλίου που συνιστούσε την ιερή Βίβλο μιας άλλης θρησκείας.

Μέσα σε αυτήν τη συνάφεια εύκολα μπορεί κανείς να εξηγήσει το γιατί η ιουδαϊκή Συναγωγή δείχνει να αδιαφορεί για την εναγώνια προσπάθεια του συγγραφέα της *Προς Εβραίους Επιστολής* να αποδείξει ότι η ιεροσύνη του Μελχισεδέκ, και επομένως και του Χριστού, είναι ανώτερη από εκείνη του Ααρών, ενώ δεν κάνει το ίδιο όταν η χριστιανική *Εκκλησία*, αυτοπροσδιοριζόμενη ως “νέος Ισραήλ” και κληρονόμος των επαγγελιών του Θεού, θα οικειοποιηθεί σύνολη σχεδόν την ιουδαϊκή θρησκευτική γραμματεία και θα την ερμηνεύσει χριστολογικά. Η αντίδραση της Συναγωγής στη νέα κατάσταση που διαμορφώθηκε θα εκδηλωθεί με τη συγκρότηση ενός κανόνα των ιερών της *Γραφών* που θα

περιλαμβάνει μόνον τα βιβλία εκείνα, των οποίων η συγγραφή τοποθετείται κατά παράδοση πριν από τη γένεση του Ιουδαϊσμού. Χαρακτηριστικά είναι στην προκειμένη περίπτωση τα όσα αναφέρει σχετικά στα τέλη του α' μ.Χ. αιώνα ο ελληνιστής Ιουδαίος ιστοριογράφος Φλάβιος Ιώσηπος στο απολογητικό έργο του *Κατ' Απίωνος*. Σύμφωνα με τον Ιώσηπο, ο οποίος εκφράζει την ιουδαϊκή παράδοση της εποχής του, ό,τι γράφτηκε μετά από την εποχή του Αρταξέρξη Α' (465-424 π.Χ.) υπολείπεται σε αξία «διὰ τὸ μὴ γενέσθαι τὴν τῶν προφητῶν ἀκριβὴ διαδοχὴν⁸».

Η φράση αυτή του Ιωσήπου μπορεί να γίνει κατανοητή με βάση το περιεχόμενο του *Δευτερονομίου*, που προέρχεται από την περίοδο της αιχμαλωσίας και εκφράζει τις ελπίδες των φτωχών Ιουδαίων που παρέμειναν στη χώρα για αυτοοργάνωση και ανασύσταση των θεσμών. Στην ενότητα Δευτερονόμιον ις' 18 - ιη' 22 επιχειρείται για πρώτη φορά η συστηματοποίηση του ρόλου των δικαστών, των βασιλιάδων, των ιερέων και των προφητών μέσα στην μελλοντική ισραηλιτική κοινωνία, με τον ακριβή καθορισμό των καθηκόντων τους και των υποχρεώσεών τους. Στη σχετική με τους προφήτες ενότητα (ιη' 9-22) ο Μωυσής υπόσχεται ότι ο Κύριος «θα αναδείξει έναν προφήτη από σας, μέσα από το λαό σας, σαν εμένα» (ιη' 15· πρβλ. ιη' 18). Σύμφωνα με το χωρίο αυτό ο Θεός εμφανίζεται να εισηγείται παράλληλα με τους άλλους θεσμούς και το θεσμό των προφητών ως διαδόχων του Μωυσή. Παρ' όλα αυτά, κανείς από τους γνωστούς προφήτες της *Παλαιάς Διαθήκης* δεν εμφανίζεται ως διάδοχος του Μωυσή, ούτε ο δευτερονομιστής συντάκτης αναφέρει σε ολόκληρο το ιστοριογραφικό του έργο κάποιον προφήτη σαν διάδοχο του Μωυσή. Έτσι, η υποτιθέμενη προφητική διαδοχή που αρχίζει με τον Μωυσή παραμένει ένα θεωρητικό κατασκευάσμα που αποσκοπεί στο να συστηματοποιήσει τον ρόλο των προφητών. Η θεσμοθέτηση όμως της προφητείας σηματοδοτεί ταυτόχρονα και το τέλος της. Η ζωντανή παρουσία του Θεού δια των προφητών μέσα στον λαό του θα δώσει τη θέση της σε έναν θεσμό, ο οποίος θα επιχειρήσει μέσα από ένα πολύπλοκο σύστημα νομικών διατάξεων να ρυθμίσει και να ελέγξει μέχρι την τελευταία τους λεπτομέρεια τις σχέσεις του ανθρώπου με τον Θεό. Όταν αργότερα ο τέταρτος ευαγγελιστής θα τονίσει με ιδιαίτερη έμφαση τον παραλληλισμό Ιησού και Μωυσή και ο απόστολος Πέτρος (Πρξ. γ' 22-26), όπως και ο διάκονος Στέφανος (Πρξ. ζ' 37), θα ταυτίσουν στους λόγους τους τον Ιησού με τον αναμενόμενο προφήτη, το ιουδαϊκό ιερατείο θα επιμείνει στην άποψή της περί μη «ακριβούς διαδοχής των προφητών»,

⁸ Λόγος Α' στο B. Niese (ed.) *Flavii Iosephi opera*, τόμος 5, Weidmann / Berlin (1889) 1955, σελ. 3-99.

απορρίπτοντας την εξαγγελλλόμενη από τον Χριστό σωτηρία και ολοκληρώνοντας έτσι τον ιστορικό του κύκλο που ξεκίνησε ως δώρο του Θεού προς τον λαό του και κατέληξε ένας θεσμός που λειτούργησε απαγορευτικά για την περαιτέρω αποδοχή των θείων δωρεών.

Το συμπέρασμα που με βάση τα παραπάνω προκύπτει για την Εκκλησία είναι ότι η ζωντανή σχέση των ανθρώπων με τον Θεό δεν επιδέχεται οργάνωση και θεσμοθέτηση. Αν με τον όρο “χάρισμα” νοείται το σύνολο των αμετάκλητων δωρεών του Θεού προς τους ανθρώπους με πρώτο το ίδιο το Άγιο Πνεύμα, η παρουσία του οποίου μέσα στην κοινότητα φανερώνεται με μια ποικιλία χαρισμάτων, τα χαρίσματα δεν πρέπει να θεωρούνται κάτι το έκτακτο, αλλά αποτελούν βασικό στοιχείο της εκκλησιαστικής ζωής. Στο βαθμό που όλα τα είδη των χαρισμάτων χορηγούνται από το ίδιο Άγιο Πνεύμα και όλα τα είδη των διακονημάτων ανατίθενται στους ανθρώπους από τον ίδιο Κύριο (Α' Κορ. ιβ' 4-5), τα χαρίσματα δεν μπορούν να αποτελούν απειλή για την Εκκλησία. Αν συμβαίνει αυτό, τότε η Εκκλησία παύει να λειτουργεί ως σώμα Χριστού και μετατρέπεται σε έναν, πανίσχυρο μεν, αλλά καθαρά εξουσιαστικό θεσμό, που θέτει φραγμούς ακόμη και στη δράση του Αγίου Πνεύματος.